

Електронний журнал «Ефективна економіка» включено до переліку наукових фахових видань України з питань економіки (Категорія «Б», Наказ Міністерства освіти і науки України № 975 від 11.07.2019). Спеціальності – 051, 071, 072, 073, 075, 076, 292. Ефективна економіка. 2025. № 10.

DOI: <http://doi.org/10.32702/2307-2105.2025.10.51>

УДК 334.722:351.863

О. Ю. Мішин,

к. е. н., доцент, доцент кафедри міжнародних економічних відносин та безпеки бізнесу, Харківський національний економічний університет імені Семена Кузнеця

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-1687-4805>

СУТНІСТЬ ТА ПРІОРИТЕТНІ НАПРЯМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УМОВАХ ВОЄННОГО ЧАСУ

O. Mishyn,

*PhD in Economics, Associate Professor, Associate Professor of the Department of International Economic Relations and Business Security,
Simon Kuznets Kharkiv National University of Economics*

THE ESSENCE AND PRIORITY DIRECTIONS OF ENSURING ECONOMIC SECURITY OF ENTREPRENEURIAL ACTIVITY IN WARTIME CONDITIONS

У статті проаналізовано існуючі підходи до трактування сутності економічної безпеки підприємницької діяльності. Розглянуто сутність та уточнено визначення поняття “економічна безпека підприємницької діяльності”. Обґрунтовано спільні й відмінні риси понять “економічна

безпека” та “економічна безпека підприємницької діяльності”. Запропоновано систематизований перелік видів економічної безпеки за такими ознаками класифікації: функціональний зміст, рівень розгляду економічної безпеки підприємницької діяльності, середовище виникнення загроз. Розглянуто складові економічної безпеки підприємницької діяльності.

Проаналізовано підходи та особливості забезпечення економічної безпеки підприємницької діяльності в умовах воєнного часу. Запропоновано систематизований перелік загроз економічній безпеці підприємницької діяльності в умовах викликів воєнного часу. Перелік включає: внутрішні, зовнішні та змішані загрози. Розроблено удосконалену структуру організаційно-економічного механізму забезпечення економічної безпеки підприємницької діяльності в умовах воєнного часу. У структурі організаційно-економічного механізму виділено: організаційно-цільову, функціональну, аналітичну та ресурсну складові. Охарактеризовано доцільні для застосування в умовах воєнного часу методи, важелі та інструмент забезпечення економічної безпеки підприємницької діяльності.

Науковими результатами даного дослідження є: 1) уточнення сутності поняття “економічна безпека підприємницької діяльності” за рахунок його трактування на засадах універсальності (можливість застосування на мікро-, мезо-, макроекономічному рівнях) та комплексності (на засадах поєднання цільового, ресурсного, функціонального, захисного та процесного підходів); 2) удосконалення організаційно-економічного механізму забезпечення економічної безпеки підприємницької діяльності за рахунок досягнення її універсальності та адаптивності відповідно до рівня її застосування (мікро-, мезо- або макроекономічного).

The article analyzes existing approaches to interpreting the essence of economic security of entrepreneurial activity. The essence and definition of the concept of “economic security of entrepreneurial activity” are considered and

clarified. The common and distinctive features of the concepts of “economic security” and “economic security of entrepreneurial activity” are substantiated. A systematic list of types of economic security is proposed according to the following classification criteria: functional content, level of consideration of economic security of entrepreneurial activity, environment of threat occurrence. The components of economic security of entrepreneurial activity are considered.

The approaches and features of ensuring economic security of entrepreneurial activity in wartime are analyzed. A systematic list of threats to economic security of entrepreneurial activity in wartime challenges is proposed. The list includes: internal, external and mixed threats. An improved structure of the organizational and economic mechanism for ensuring economic security of entrepreneurial activity in wartime conditions is developed. In the structure of the organizational and economic mechanism, the following are distinguished: organizational-target, functional, analytical and resource scales. The methods, levers, and tools for ensuring the economic security of business activities that are appropriate for use in wartime are described.

The scientific results of this study are: 1) clarification of the essence of the concept of “economic security of entrepreneurial activity” due to its interpretation on the basis of universality (the possibility of application at the micro-, meso-, macroeconomic levels) and complexity (on the basis of a combination of target, resource, functional, protective and process approaches); 2) improvement of the organizational and economic mechanism for ensuring the economic security of entrepreneurial activity due to achieving its universality and adaptability in accordance with the level of its application (micro-, meso- or macroeconomic).

Ключові слова: *безпека, економічна безпека, підприємницька діяльність, економічна безпека підприємницької діяльності, загроза економічній безпеці підприємницької діяльності, управління, організаційно-економічний механізм забезпечення економічної безпеки підприємницької діяльності.*

Keywords: *security, economic security, entrepreneurial activity, economic security of entrepreneurial activity, threat to the economic security of entrepreneurial activity, management, organizational and economic mechanism for ensuring the economic security of entrepreneurial activity.*

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями.

Забезпечення економічної безпеки підприємницької діяльності в умовах воєнного часу є однією з ключових передумов розвитку національної економіки. Воєнна агресія супроводжується руйнуванням виробничої та логістичної інфраструктури, зростанням фінансових і валютних ризиків, нестабільністю правового середовища та посиленням загроз для інвестиційної діяльності. У цих умовах підприємства стикаються з проблемами зниження платоспроможності, втрати традиційних ринків збуту, обмеженості ресурсів та необхідності швидкої адаптації бізнесу до кризових умов. Формування ефективної системи економічної безпеки підприємницьких структур набуває особливого значення, адже саме малий, середній і великий бізнес виступає фундаментом економічної стійкості країни, забезпечує надходження до бюджету, створює робочі місця та сприяє відновленню регіонів, що постраждали від бойових дій. Належний рівень економічної безпеки дозволяє мінімізувати негативні наслідки зовнішніх і внутрішніх загроз, підтримати конкурентоспроможність підприємств та забезпечити стратегічну перспективу їх функціонування.

Таким чином, дослідження механізмів і інструментів забезпечення економічної безпеки підприємницької діяльності в умовах війни є надзвичайно актуальним завданням сучасної економічної науки, оскільки воно спрямоване на вироблення практичних рекомендацій для підвищення стійкості та ефективності бізнесу в умовах високої невизначеності, чим і обумовлена актуальність теми дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичні засади забезпечення економічної безпеки підприємницької діяльності розглядали такі науковці, як: Васильців Т. Г. [1], Власюк О. С. [2], Калінеску Т. В., Підмогильний С. С. [3], Камлик М. І. [5], Левченко В. О., Гребінчук О. М., Ярошенко С.В., Бур'янова О. О. [6], Урба С. І. та Івончак І. О. [7], Фомічов К. С. [8].

В теоретичному контексті питання забезпечення економічної безпеки підприємницької діяльності є ґрунтовно дослідженими. Проте, подальшого аналізу потребують питання пошуку оптимальних саме в умовах воєнного часу інструментів забезпечення економічної безпеки підприємницької діяльності.

Формулювання цілей статті. Метою дослідження є уточнення теоретичних засад та розроблення методичних підходів щодо забезпечення економічної безпеки підприємницької діяльності в умовах воєнного часу.

Для досягнення мети були поставлені і вирішені такі завдання:

висвітлити сутність та уточнити визначення поняття “економічна безпека підприємницької діяльності”;

розглянути складові та види економічної безпеки підприємницької діяльності;

запропонувати систематизований перелік загроз економічній безпеці підприємницької діяльності в умовах викликів воєнного часу;

проаналізувати підходи та особливості забезпечення економічної безпеки підприємницької діяльності в умовах воєнного часу;

розробити механізм забезпечення економічної безпеки підприємницької діяльності в умовах воєнного часу;

визначити методи, важелі та інструменти забезпечення економічної безпеки підприємницької діяльності.

Виклад основного матеріалу. В літературних джерелах значна увага приділяється розгляду поняття “економічна безпека” з позицій різних підходів: ресурсного, захисного, цільового, процесного, функціонального та

інших. Урба С.І. та Івончак І.О. [7, с. 81] виділяють такі підходи до трактування економічної безпеки: стратегічний, комплексний, ресурсно-функціональний, ринковий, системний, дедуктивний, силовий, кримінальний, ієрархічний, узагальнюючий, гармонізаційний. Перераховані авторами [7] підходи є менш традиційними і, водночас, більш специфічними. Універсальні підходи до трактування економічної безпеки, як на думку авторів, можуть бути застосовані також і для уточнення трактування економічної безпеки підприємницької діяльності.

Васильців Т. Г. розглядає економічну безпеку підприємницької діяльності здебільшого як рівень захищеності економічних інтересів підприємства. Слушним є трактування [1, с. 20] “економічної безпеки підприємства як “статичної” категорії, що характеризує наявний стан матеріальних і нематеріальних активів суб’єкта господарювання, рівень їхнього фізичного захисту та раціональність використання”. В той же час Васильців Т. Г. [1, с.20] розглядає також економічну безпеку підприємницької діяльності як динамічний показник, який відображає ступінь захищеності економічних інтересів підприємства в процесі реалізації ним господарської активності [1, с. 20]. Тобто, Васильців Т. Г. поєднує захисний та процесний підходи до трактування економічної безпеки підприємницької діяльності. Слід відзначити, що у джерелі [1] розмежовано поняття економічної безпеки підприємства та економічної безпеки підприємницької діяльності.

Власюк О. С. [2] під економічною безпекою підприємництва розуміє “стан захищеності корпоративних ресурсів і підприємницьких можливостей, що нейтралізує внутрішні і зовнішні загрози розвитку суб’єкта підприємництва та створює необхідні умови для забезпечення його стабільного функціонування”. Визначення, запропоноване Власюком О. С. [2], має комплексний характер, оскільки поєднує кілька ключових аспектів економічної безпеки підприємництва. По-перше, воно акцентує увагу на ресурсній складовій, підкреслюючи важливість захищеності корпоративних ресурсів та

підприємницьких можливостей. По-друге, у визначенні чітко простежується захисна функція, що виражається у нейтралізації внутрішніх і зовнішніх загроз розвитку суб'єкта підприємництва. По-третє, у визначенні наголошується на цільовій спрямованості економічної безпеки, яка полягає у створенні умов для стабільного функціонування підприємства. Тобто, для визначення [2] характерно поєднання трьох підходів ресурсного, захисного та цільового. Водночас певним обмеженням є те, що у визначенні відсутній акцент на динамічності економічної безпеки підприємництва і процесному підході зокрема.

Камлик М.І. під економічною безпекою підприємницької діяльності розуміє “стан розвитку суб'єкта господарювання, який характеризується стабільністю економічного та фінансового розвитку, ефективністю нейтралізації негативних факторів і протидій їх впливу на всіх стадіях його діяльності” [5, с. 9]. Дане визначення акцентує увагу на динамічному характері економічної безпеки підприємницької діяльності, оскільки вона трактується як стан розвитку суб'єкта господарювання. Автор підкреслює, що безпека не зводиться лише до збереження ресурсів чи захисту від загроз, а тісно пов'язана зі стабільністю економічного та фінансового розвитку підприємства. Камлик М. І. [5] дотримується процесного підходу до визначення поняття економічної безпеки підприємницької діяльності, оскільки акцентує увагу на ефективності нейтралізації негативних факторів і протидії їх впливу. Це свідчить про процесний підхід до розуміння економічної безпеки, який враховує не лише наявність потенційних загроз, але й здатність підприємства реагувати на них упродовж усіх стадій діяльності.

Левченко В. О., Гребінчук О. М., Ярошенко С.В., Бур'янова О. О. [6, с. 845] під економічною безпекою підприємництва розуміють “стан підприємницької діяльності, що визначається складним комплексом чинників, при якому зберігається його здатність до збалансованого розвитку та забезпечується економічна безпека та конкурентоспроможність держави і добробут нації” [6, с. 845].

Визначення, подане у джерелі [6, с. 845], вирізняється багаторівневим підходом до трактування економічної безпеки підприємництва. Автори підкреслюють, що економічна безпека впливає на конкурентоспроможність держави та добробут суспільства. Суттєвою перевагою цього визначення є акцент на комплексності чинників, які формують стан безпеки, та на збалансованому розвитку як ключовій умові сталості підприємницької діяльності. Такий підхід свідчить про інтеграцію мікроекономічного рівня (економічна безпека суб'єкта підприємництва) із макроекономічним рівнем (стабільність і розвиток національної економіки). Водночас обмеженням визначення є його надмірна узагальненість і відсутність цільових орієнтирів.

Поняття економічної безпеки підприємства та економічної безпеки підприємницької діяльності схожі, проте не тотожні. Тому вимагають уточнення. Порівняльний аналіз понять “економічна безпека підприємства” та “економічна безпека підприємницької діяльності” наведено у табл. 1.

Таблиця 1. Порівняльний аналіз понять “економічна безпека підприємства” та “економічна безпека підприємницької діяльності”

Порівняльні характеристики	Економічна безпека підприємства	Економічна безпека підприємницької діяльності
Об'єкт дослідження	Конкретне підприємство як відкрита економічна система	Підприємництво як вид економічної активності
Цільові характеристики поняття	Створення умов для довгострокового функціонування та розвитку конкретного суб'єкта господарювання	Створення сприятливого середовища для здійснення підприємництва в цілому, а не лише для конкретного підприємства
Рівень застосування поняття	Мікрорівень	Мікро-, мезо- та макrorівень (окремий бізнес і підприємницьке середовище)
Сутність поняття	Здатність підприємства зберігати стабільність, фінансову стійкість і конкурентоспроможність у мінливому середовищі	Захищеність підприємницької діяльності від внутрішніх і зовнішніх загроз, що перешкоджають досягненню бізнес-цілей
Ключові характеристики поняття	Внутрішня стабільність і розвиток підприємства	Умови та захищеність процесу ведення бізнесу

Джерело: сформовано автором

Виходячи з порівняльної характеристики, наведеної у табл. 1, економічна безпека підприємства – це більш вузьке поняття, оскільки воно розглядається на мікроекономічному рівні, як стан захищеності підприємства від внутрішніх і зовнішніх загроз, що забезпечує його фінансову стійкість, ефективне використання ресурсів та здатність до стабільного розвитку і конкурентоспроможності на ринку. Економічна безпека підприємницької діяльності, як поняття може розглядатися на різних рівнях.

Багаторівневий підхід до розгляду економічної безпеки підприємницької діяльності пропонує і Васильців Т. Г. [1, с 15].

Якщо мова йде про мікроекономічний рівень, то поняття економічної безпеки підприємства та економічної безпеки підприємницької діяльності є тотожними. Проте, макро- та мезоекономічний рівні розгляду поняття передбачають його трактування з позиції захисту підприємницької діяльності переважно від зовнішніх загроз, а саме від правових, економічних, політичних, воєнних та інституційних. Такий захист має гарантувати досягнення підприємницьких цілей та відтворення підприємницького середовища.

Таким чином, на мікроекономічному рівні економічна безпека підприємницької діяльності становить собою безпеку окремого бізнесу чи підприємства. На мезоекономічному рівні економічна безпека підприємницької діяльності становить собою безпеку підприємницького середовища в галузі чи регіоні. На макрорівні безпека підприємництва розглядається на рівні національної економіки.

Як на нашу думку, економічну безпеку підприємницької діяльності слід трактувати як поняття, що розглядається, не тільки на конкретних рівнях (макро-, мезо-, мікроекономічному), а й як узагальнююче поняття, що може бути застосоване відносно будь-якого рівня (рис. 1).

Рівень розгляду		
Мікроекономічний рівень	Мезоекономічний рівень	Макроекономічний рівень
стан захищеності конкретного суб'єкта підприємництва від внутрішніх і зовнішніх загроз, що забезпечує стабільність його фінансово-господарської діяльності, раціональне використання ресурсів, конкурентоспроможність та можливість досягнення бізнес-цілей	стан і здатність підприємницького середовища в межах окремого регіону чи галузі функціонувати у стійких умовах, захищених від правових, ринкових, соціально-економічних та інституційних загроз, що забезпечує розвиток підприємництва, інвестиційну привабливість та збалансованість економіки регіону чи галузі	стан національної економіки, який гарантує створення сприятливого інституційного, правового та фінансово-економічного середовища для ведення бізнесу, захищеність підприємців від системних ризиків (політичних, воєнних, валютних, інфляційних тощо) та умови для реалізації підприємницького потенціалу країни
Універсальне трактування:		
стан захищеності економіки бізнесу, галузі, регіону чи національної економіки від внутрішніх та зовнішніх загроз, який забезпечує процес безпечного і стабільного розвитку підприємницької діяльності з метою досягнення бізнес-цілей		

Рис. 1. Рівні розгляду економічної безпеки підприємницької діяльності

Джерело: сформовано автором

Спільною рисою трактувань для усіх рівнів розгляду є розуміння економічної безпеки підприємницької діяльності як стану захищеності. Проте, крім захисного підходу до трактування досліджуваного поняття, як на думку авторів, доцільним є розгляд економічної безпеки підприємницької діяльності ще й з позицій процесного, системного, ресурсного та цільового підходів (табл. 2).

Запропоноване авторами визначення поняття “економічна безпека підприємницької діяльності”, на відміну від існуючих визначень, має універсальний характер, оскільки може бути застосоване на мікро-, мезо- та макрорівнях й поєднує ключові підходи до трактування понять, такі як: процесний, ресурсний, захисний, системний та цільовий. Тобто, запропоноване авторами визначення уточнено за рахунок досягнення його трактування на засадах універсальності та комплексності.

Таблиця 2. Підходи до визначення економічної безпеки підприємницької діяльності

Підхід	Сутність підходу
Процесний підхід	Безперервний процес виявлення, попередження та мінімізації загроз з метою підтримання стабільності підприємницьких процесів
Захисний підхід	Стан захищеності підприємницької діяльності та бізнес-процесів від внутрішніх та зовнішніх небезпек, що перешкоджають досягненню цілей і нормальному функціонуванню підприємницьких структур
Системний підхід	Система, що охоплює взаємодію ресурсної, фінансової, організаційної, правової та інформаційної складових безпечного функціонування економічних систем
Ресурсний підхід	Такий рівень забезпеченості підприємницької діяльності фінансовими, матеріальними, трудовими, інформаційними та інвестиційними ресурсами, що дозволяє підтримувати належний рівень їх безпеки
Цільовий підхід	Здатність досягати стратегічних та оперативних бізнес-цілей за умов мінімізації ризиків, збереження стабільності й створення можливостей для розвитку економіки та бізнесу
Узагальнююче визначення	Процес виявлення, попередження та мінімізації загроз, що здійснюється в системі захисту фінансових, матеріальних, трудових, інформаційних та інвестиційних ресурсів з метою забезпечення стабільності функціонування та сталого розвитку підприємницької діяльності в економічних системах різного рівня

Джерело: сформовано автором

Складові (елементи) економічної безпеки підприємницької діяльності знайшли відображення у праці [6, с. 846]. Автори виділяють елементи економічної безпеки підприємництва за такими класифікаційними ознаками: за функціональним напрямом формування, за рівнем прояву, за стейкхолдерами підприємницької діяльності, за джерелами формування факторів впливу та можливостями впливу на них. Як на нашу думку, класифікацію економічної безпеки підприємницької діяльності слід здійснити за такими ознаками, як: функціональний зміст, рівень розгляду, середовище виникнення загроз.

Запропонована у табл. 3 класифікація видів економічної безпеки підприємницької діяльності відображає специфіку підприємницької діяльності та її функціональний зміст за рівнями управління економічною безпекою підприємницької діяльності.

Таблиця 3. Види економічної безпеки підприємницької діяльності

Ознака класифікації	Види економічної безпеки підприємницької діяльності
Функціональний зміст	Фінансова безпека підприємницької діяльності; кадрова безпека підприємницької діяльності; інноваційна безпека підприємницької діяльності; інформаційна безпека підприємницької діяльності; правова безпека підприємницької діяльності
Рівень розгляду економічної безпеки підприємницької діяльності	Внутрішня економічна безпека підприємницької діяльності; зовнішня економічна безпека підприємницької діяльності
Середовище виникнення загроз	Економічна безпека підприємницької діяльності суб'єкта господарювання; економічна безпека підприємницької діяльності в галузі економічна безпека підприємницької діяльності в регіоні; економічна безпека підприємницької діяльності в національній економіці

Джерело: сформовано автором на основі опрацювання джерела [6, с. 846]

Економічна безпека підприємницької діяльності є різнобічним явищем, яке піддається впливу численних загроз і не тільки внутрішніх та зовнішніх, а й змішаних. Як на думку авторів, доцільність виокремлення змішаних загроз економічній безпеці підприємницької діяльності поряд із внутрішніми та зовнішніми пояснюється складністю сучасного бізнес-середовища, тобто тим фактом, що в умовах глобалізації, цифровізації та воєнного стану значна кількість загроз може мати негативний вплив як у внутрішньому середовищі, так і в зовнішньому середовищі здійснення підприємницької діяльності. У воєнний час багато ризиків мають подвійний характер: зовнішній (політичні, військові, логістичні обмеження) трансформується у внутрішні (нестача ресурсів, перебої в управлінні, зниження продуктивності праці). Поділ загроз на три групи (внутрішні, зовнішні та змішані) дозволяє отримати більш детальну класифікацію і сформувати відповідно більш ефективну систему протидії загрозам.

Як на думку авторів, в умовах воєнного часу на рівень економічної безпеки підприємницької діяльності мають вплив загрози, наведені у табл. 4.

Таблиця 4. Класифікація загроз економічній безпеці підприємницької діяльності

Мікрорівень (рівень підприємства)	Мезорівень (рівень регіону чи галузі)	Макрорівень (рівень національної економіки)
Внутрішні загрози економічній безпеці підприємницької діяльності:		
Неефективна система управління та використання ресурсів; корупція; відтік кадрів за кордон; мобілізація персоналу; ризик неплатоспроможності; внутрішні конфлікти	Нерівномірність розвитку економіки регіонів; низька інвестиційна та інноваційна ефективність в певних галузях та регіонах; залежність економіки галузі чи регіону від лідерів	Неефективна соціально-економічна політика держави; дисбаланс у фінансово-кредитній системі; недосконала законодавча база; брак фінансування підприємництва
Зовнішні загрози економічній безпеці підприємницької діяльності:		
Порушення договірної дисципліни; втрата ринків збуту; руйнування інфраструктури підприємницьких структур; втрата клієнтської бази із-за релокації підприємств	Блокування транспортних шляхів, окупація територій; зниження попиту на продукцію галузі, негативні зміни кон'юнктури галузевих та регіональних ринків праці	Воєнні дії; коливання цін та енергоносії та курсу валют; втрата зовнішніх ринків; економічні кризи; невизначеність економічного середовища
Зовнішні загрози економічній безпеці підприємницької діяльності:		
кібератаки, витоки інформації, промислове шпигунство, що є наслідками зовнішнього втручання та внутрішніх дій персоналу; фінансові ризики, пов'язані як з помилками менеджменту, так і з нестабільністю банківської системи; порушення логістики із-за впливу факторів зовнішнього середовища та недосконалого виконання логістичної функції	Регіональна (галузева) та міжрегіональна (міжгалузева) міграція робочої сили; банкрутство ключових суб'єктів підприємництва галузі та регіону, що має вплив як на економіку конкретної галузі чи регіону, так і на національну економіку	Зростання тіньового сектора економіки, зумовлене впливом зовнішніх факторів (світові економічні кризи, воєнні дії) та внутрішніх факторів (корупція, недосконалість законодавчої бази, значне податкове навантаження), інфляційні процеси в Україні та світі

Джерело: сформовано автором

Таким чином, на мікрорівні ключовими загрозами економічній безпеці підприємницької діяльності є кадрові, ресурсні та управлінські загрози. На мезоекономічному рівні вплив на економічну безпеку підприємницької діяльності мають загрози регіональних диспропорцій в розвитку підприємництва та загрози галузевого рівня. На макроекономічному рівні основними загрозами економічній безпеці підприємницької діяльності є системні проблеми в соціально-економічній політиці держави та кризові явища в національній та світовій економіці.

З метою протидії загрозам економічній безпеці підприємницької діяльності доцільним є розроблення організаційно-економічного механізму забезпечення економічної безпеки підприємницької діяльності, придатного для застосування на мікро-, мезо- та макроекономічному рівнях. Розробка такого механізму вимагає врахування особливостей здійснення підприємницької діяльності в умовах воєнного часу.

На мікроекономічному рівні в умовах воєнного часу підприємства стикаються з руйнуванням виробничої інфраструктури, дефіцитом сировини, перебоями в логістиці та кадровими втратами.

На мезоекономічному рівні, тобто на рівні окремих регіонів та галузей економіки, особливості забезпечення економічної безпеки зумовлені неоднаковим ступенем впливу воєнних дій на економіку різних галузей та регіонів, а також критичністю певних галузей економіки (аграрної, енергетичної, транспортної та оборонної галузі).

На загальнодержавному рівні економічна безпека підприємницької діяльності визначається воєнною та економічною стратегією держави.

Отже, при формуванні організаційно-економічного механізму забезпечення економічної безпеки підприємницької діяльності слід враховувати особливості управління економічною безпекою в умовах воєнного часу, що знайшли відображення у табл. 5.

Таблиця 5. Особливості забезпечення економічної безпеки підприємницької діяльності в умовах воєнного часу на різних рівнях

Рівень	Основні напрями забезпечення	Особливості забезпечення в умовах воєнного часу
Мікроекономічний	- оптимізація використання ресурсів; - пошук альтернативних джерел постачання; - кібер- та фізичний захист підприємницької діяльності; - диверсифікація діяльності; - цифровізація бізнес-процесів; - збереження кадрового складу; - розвиток дистанційної зайнятості	Підприємство має забезпечити власну життєздатність і адаптацію до невизначеності, у тому числі через релокацію та зміни моделі розвитку підприємництва
Мезоекономічний	- регіональна диверсифікація виробництва; - підтримка критичних галузей (аграрна, енергетична, оборонна галузі); - відновлення регіональної та галузевої інфраструктури підприємництва; -переорієнтація логістичних операцій на умови воєнного часу; - розробка та реалізація регіональних програми підтримки підприємництва	Забезпечення стійкості та (або) відновлення територій і галузей, що постраждали внаслідок воєнних дій,. Створення умов для відновлення підприємницької діяльності в прикордонних регіонах та критично важливих галузях в умовах воєнного часу
Макроекономічний	- фінкальна та монетарна стабілізація національної економіки; - удосконалення податкової політики з метою зменшення обсягів тіньової економіки; -підтримка безпеки зовнішньоекономічної діяльності; - розвиток оборонно-промислового комплексу як запорука забезпечення безпеки підприємництва; - захист критичної інфраструктури	Поєднання короткострокових антикризових заходів із довгостроковою стратегією відновлення, забезпечення конкурентоспроможності та безпеки економіки країни

Джерело: сформовано автором

Слід зазначити, що особливості та напрями забезпечення економічної безпеки підприємницької діяльності в умовах воєнного часу мають свою специфіку на мікро-, макро- та мезоекономічному рівнях. Інструментом реалізації зазначених у табл. 5 напрямів забезпечення економічної безпеки є відповідний механізм. Належної уваги заслуговує питання формування

механізму зміцнення та економічної безпеки підприємницької діяльності на мікрорівні, висвітлене у праці Калінеску Т. В. та Підмогильного С. С. [3]. Фомічов К. С. [8] розглядає особливості національного механізму забезпечення економічної безпеки діяльності суб'єктів господарювання.

Як на думку авторів, доцільною є розробка універсальної структури організаційно-економічного механізму забезпечення економічної діяльності підприємницької діяльності, придатного для застосування не тільки на мікро-, а й на макро- та мезоекономічному рівнях.

У праці [4, с. 38] до складу механізму зміцнення економічної безпеки підприємницької діяльності автори Калінеску Т. В., Ревенко Д. С. та Підмогильний С.С. включають: засоби, інструменти, методи та форми зміцнення. Як на нашу думку, такий підхід є доцільним при формування функціонального забезпечення механізму. Крім функціональної складової зазначеного механізму, як на нашу думку, доцільно виділяти організаційно-цільову, ресурсну та аналітичну складові. Саме ці складові відображають організаційно-економічну спрямованість механізму.

Запропонована структура організаційно-економічного механізму забезпечення економічної безпеки підприємницької діяльності була удосконалена за рахунок досягнення її універсальності та адаптивності відповідно до рівня її застосування (мікро-, мезо- або макроекономічного).

Схема запропонованої авторами універсальної структури організаційно-економічного механізму забезпечення економічної безпеки підприємницької діяльності подана на рис. 2.

Організаційно-цільова складова запропонованого механізму, як на нашу думку, визначає мету, завдання, принципи функціонування механізму, етапи, особливості та організаційні засади його реалізації, а також розподіл повноважень та визначення відповідальності за реалізацію заходів із забезпечення економічної безпеки підприємницької діяльності.

Рис. 2. Організаційно-економічний механізм забезпечення економічної безпеки підприємницької діяльності

Джерело: розроблено автором

Ресурсна складова механізму, як на думку авторів, має відображати матеріально-технічне, фінансове, кадрове та інформаційне забезпечення процесів гарантування економічної безпеки підприємницької діяльності.

Функціональна складова призначена для виконання функцій і завдань у сфері забезпечення економічної безпеки підприємницької діяльності на засадах адаптивності й здатності швидко реагувати на вплив внутрішніх, зовнішніх та змішаних загроз. Функціональна складова передбачає вибір пріоритетних для застосування в умовах воєнного часу методів, важелів та інструментів забезпечення економічної безпеки підприємницької діяльності.

Аналітична складова організаційно-економічного механізму орієнтована на оцінювання та діагностику рівня економічної безпеки підприємницької діяльності. Ця складова забезпечує моніторинг ключових показників економічної безпеки підприємницької діяльності з метою обґрунтування вибору методів, важелів та інструментів її забезпечення.

У сукупності ці складові організаційно-економічного механізму утворюють цілісну систему забезпечення економічної безпеки підприємницької діяльності, що поєднує ресурсне забезпечення, стратегічні орієнтири, функціональні інструменти й аналітичну підтримку прийняття рішень.

Висновки та перспективи подальших розвідок у даному напрямі.

Таким чином, науковими результатами даного дослідження є: 1) уточнення сутності поняття “економічна безпека підприємницької діяльності” за рахунок його трактування на засадах універсальності (можливість застосування на мікро-, мезо-, макроекономічному рівнях) та комплексності (на засадах поєднання цільового, ресурсного, функціонального, захисного та процесного підходів); 2) удосконалення організаційно-економічного механізму забезпечення економічної безпеки підприємницької діяльності за рахунок досягнення її універсальності та адаптивності відповідно до рівня її застосування (мікро-, мезо- або макроекономічного). Перспектива подальших наукових досліджень у даному напрямі полягає у розробці аналітичного забезпечення економічної безпеки підприємницької діяльності.

Література

1. Васильців Т. Г. Економічна безпека підприємництва України: стратегія та механізми зміцнення: Монографія. Львів: Арал, 2008. 384 с.
2. Власюк О. С. Теорія і практика економічної безпеки в системі науки про економіку: наукова доповідь. Київ : Нац. ін-т. пробл. міжнар. безпеки при Раді нац. безпеки і оборони України, 2008. 48 с.
3. Калінеску Т. В., Підмогильний С. С. Механізм зміцнення та основні функціональні цілі економічної безпеки підприємницької діяльності. *Економіка та суспільство*. 2024. № 65. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-65-59> (дата звернення 15.09.2025).
4. Калінеску Т. В., Ревенко Д. С., Підмогильний С. С. Парадигма формування механізму зміцнення економічної безпеки підприємницької діяльності. *Часопис економічних реформ*. 2021. № 3 (43). С. 35-41. URL: <http://nti.khai.edu/ojs/index.php/cher/article/view/1518/1625> (дата звернення 15.09.2025).
5. Камлик М. І. Економічна безпека підприємницької діяльності. Економіко-правовий аспект: навч. посіб. Київ: Атіка, 2005. 432 с.
6. Левченко В. О., Гребінчук О. М., Ярошенко С.В., Бур'янова О. О. Економічна безпека підприємницької діяльності: психологічний, правовий та управлінський аспекти. *Наукові інновації та передові технології. Серія "Економіка"*. 2024. № 2(30). С. 840-853. URL: [https://doi.org/10.52058/2786-5274-2024-2\(30\)-840-853](https://doi.org/10.52058/2786-5274-2024-2(30)-840-853) (дата звернення 15.09.2025).
7. Урба С. І., Івончак І. О. Економічна безпека підприємництва як об'єкт теоретико-методологічного аналізу. *Держава та регіони. Серія: Економіка та підприємництво*. 2018. № 4 (103). С. 78-86.
8. Фомічов К. С. Особливості національного механізму забезпечення безпеки підприємницької діяльності суб'єктів господарювання. *Наукові записки. Серія: Право*. 2022. № 12. URL: <https://doi.org/10.36550/2522-9230-2022-12-69-72> (дата звернення 15.09.2025).

References

1. Vasyl'tsiv, T.H. (2008), *Ekonomichna bezpeka pidpriumnytstva Ukrainy: stratehiia ta mekhanizmy zmitsnennia* [Economic security of Ukrainian entrepreneurship: strategy and mechanisms of strengthening], Aral, Lviv, Ukraine.
2. Vlasiuk, O.S. (2008), *Teoriia i praktyka ekonomichnoi bezpeky v systemi nauky pro ekonomiku: naukova dopovid'* [Theory and practice of economic security in the system of economic science: scientific report], Nats. in-t. probl. mizhnar. bezpeky pry Radi nats. bezpeky i oborony, Kyiv, Ukraine.
3. Kalinesku, T.V. and Pidmohyl'nyj, S.S. (2024), “Mechanism of strengthening and main functional goals of economic security of entrepreneurial activity”, *Ekonomika ta suspil'stvo*, vol. 65. <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-65-59>.
4. Kalinesku, T.V. Revenko, D.S. and Pidmohyl'nyj, S.S. (2021), “Paradigm of formation of the mechanism of strengthening of economic security of entrepreneurial activity”, *Chasopys ekonomichnykh reform*, vol. 3 (43), pp. 35-41, available at: <http://nti.khai.edu/ojs/index.php/cher/article/view/1518/1625> (Accessed 15 September 2025).
5. Kamlyk, M.I. (2025), *Ekonomichna bezpeka pidpriumnyts'koi diial'nosti. Ekonomiko-pravovyj aspekt* [Economic security of entrepreneurial activity. Economic and legal aspect], Atika, Kyiv, Ukraine.
6. Levchenko, V.O. Hrebinchuk, O.M. Yaroshenko, S.V. and Bur'ianova, O.O. (2024), “Economic security of entrepreneurial activity: psychological, legal and managerial aspects”, *Naukovi innovatsii ta peredovi tekhnolohii. Seriia “Ekonomika”*, vol. 2(30), pp. 840-853. [https://doi.org/10.52058/2786-5274-2024-2\(30\)-840-853](https://doi.org/10.52058/2786-5274-2024-2(30)-840-853).
7. Urba, S.I. and Ivonchak, I.O. (2018), “Economic security of entrepreneurship as an object of theoretical and methodological analysis”, *Derzhava ta rehiony. Seriia: Ekonomika ta pidpriumnytstvo*, vol. 4 (103), pp. 78-86.
8. Fomichov, K. S. (2022), “Features of the national mechanism for ensuring the security of entrepreneurial activity of business entities”, *Naukovi zapysky. Seriia: Pravo*, vol. 12. <https://doi.org/10.36550/2522-9230-2022-12-69-72>.

Стаття надійшла до редакції 23.09.2025 р.